

ФУНКЦІОНАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Н.В. Янчук
старший викладач
(Житомирський педуніверситет)

У статті розглядається проблема функціонально-комунікативного підходу до вивчення української мови в контексті лінгводидактичних поглядів І.Огієнка.

І. Огієнко – автор більше як тисячі статей і книг з українського мовознавства, літератури, культури, історії, релігії тощо. Скарб, залишений ним своїм співвітчизникам, усьому людству, – воістину безсмертний. Називаючи І.Огієнка “людиною енциклопедичних знань, праці й обов’язку” [5:8], важко точно визначити, в якій із сфер діяльності він залишив найпомітніший слід: він був державним, громадським, церковним і культурним діячем, редактором і видавцем, перекладачем і поетом, ректором і міністром, православним митрополитом та істориком української церкви, мовознавцем і педагогом-методистом. Але його інтерес до проблем української мови був надзвичайно широким. Прагнучи довести право української мови на існування, він з’ясовує значення мови в житті народу взагалі й кожної нації зокрема, вбачаючи в ній ознаку національного визнання:” Мова – це наша національна ознака, в мові – наша культура, ступінь нашої свідомості... Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб... Звичайно, не сама по собі мова, а мова як певний орган культури, традиції... І поки жива мова – житиме й народ, як національність. Не стане мови – не стане й національності: вона розпорошиться поміж дужчим народом... От чому мова завжди має таку велику вагу в національному рухові, от чому ставлять її на перше почесне місце серед головних наших питань” [3:126].

Думки І.Огієнка не втрачають актуальності й сьогодні, адже становлення української держави в цілому й формування української нації зокрема вимагають передусім усвідомлення місця й ролі рідної мови в цьому процесі, що сприяє формуванню в українців відповідного світогляду, національного характеру. Надання українській мові статусу державної розширює сферу її функціонування, що неможливе без свідомого засвоєння мовних норм, активного їх використання у мовленнєвій діяльності. Уміння й навички вільного володіння мовою сприяють формуванню активної і духовно багатой особистості, здатної до плідної праці в усіх сферах суспільного життя.

Глибоко переймаючись долею української мови, І.Огієнко проводив надзвичайно важливу роботу з впровадження української мови на всіх рівнях і з надання їй статусу державної, але його мріям судилося збутися лише через багато років.

Надання українській мові статусу державної сьогодні вимагає досконалого опанування рідною мовою, вироблення в усіх її носіїв навичок вільного користування нею. Оволодіння будь-якою професією повинно ґрунтуватися на знаннях рідної мови, більш ефективному засвоєнню якої і покликані сприяти

пошуки нових форм і методів навчання мови. Особливе місце у цьому процесі повинне належати вчителю-словеснику, його фаховій підготовці. А це вимагає відповідної роботи з вдосконалення системи викладання у вищій школі лінгвістичних дисциплін, зокрема сучасної української літературної мови. У сучасній лінгводидактиці варто відмітити тенденцію переорієнтації традиційної методики вивчення мови, яка спирається на системно-описовий підхід і сьогодні вже не відповідає вимогам до мовної і мовленнєво-методичної підготовки вчителя-словесника, на нову, яка спирається на функціонально-комунікативний підхід до вивчення мовних явищ. Але ми не можемо розмежовувати ці дві тенденції у вивченні мови: сукупність теоретичних знань про мовні одиниці, а також умінь і навичок вільного володіння ними повинні знайти втілення у практичному використанні їх у процесі мовленнєвої діяльності.

Основний напрямок у навчанні мови визначається саме специфікою комунікативної функції мови і сприяє ознайомленню учнів з різними типами і формами мовленнєвої комунікації. Цій меті необхідно підпорядкувати весь процес навчання мови, а тому вивчення всіх рівнів мови повинно мати функціонально-комунікативну спрямованість. Вивчення української мови сприятиме оволодінню мовою як засобом спілкування, що можливе лише в єдності мовної освіти і мовленнєвого розвитку школярів.

У творчому доробку І.Огієнка знаходимо цілий ряд праць з проблем вивчення української мови: він створив і видав підручники і посібники для різних верств населення (для школярів, студентів, військових, державних службовців тощо), де можна знайти поради щодо кращого опанування рідної мови (“Вчимося рідної мови. Нариси про мову українську”, “Рідна мова в українській школі. Замітки з методики рідної мови,” “Українська мова. Бібліографічний покажчик літератури до вивчення української мови”, “Наука про рідномовні обов’язки: Рідномовний катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства” тощо).

Визначаючи засади вивчення рідної мови, І.Огієнко на перше місце ставить прищеплення дітям любові до мови, виховання в них почуття гордості за свій народ і мову як його надбання.

І у цьому процесі належне місце повинен зайняти вчитель-творець: тільки його творча робота, на думку І.Огієнка, може дати бажаний результат: “...навчати рідної мови по одній тільки граматиці – річ мало корисна: тут більш за все потрібно живої учителевої праці, живого учителевого слова”. Мовлення вчителя повинно бути бездоганним, гідним наслідування.

Нові підходи до викладання української мови в середній школі вимагають якісно нової підготовки майбутніх учителів, які, крім засвоєння основних відомостей з мови, самі повинні бездоганно володіти мовою і мовленням, а також зумовлюють потребу перепідготовки вчителів, які часто ще працюють по-старому, не усвідомлюючи змін, що відбуваються у методиці викладання рідної мови. Не можна применшувати ролі вчителя у процесі розвитку мовної особистості. Учитель повинен сам творчо працювати і бути взірцем для учнів.

Тому основним завданням фахової підготовки студентів і перепідготовки вчителів є формування вчителя, здатного творчо працювати і навчати цьому своїх учнів, чому і сприяє реалізація функціонально-комунікативного підходу в

процесі вивчення мови. “Функціонально-комунікативний метод навчання є тим основним методом, що допомагає засвоїти мову як засіб спілкування на основі практичного застосування мовного матеріалу, розширення і поглиблення пізнавальних здібностей студентів” [4: 12] , “бо він передбачає доцільне використання мови, що вивчається, вибір прийомів, способів подання матеріалу і зміст”[4: 27].

І.Огієнко у своїх дослідженнях наголошував на необхідності використання мовних багатств у власному мовленні, зокрема фольклорного матеріалу, де окремо виділяв народні прислів'я і приказки, стійкі словосполучення (ідіоми); а також відводив значну роль роботі над збагаченням лексичного запасу учнів, що вимагає постійної роботи над словом: з'ясування значень слів (однозначних і багатозначних, прямих і переносних), явищ синонімії, антонімії тощо; особливостей їх функціонування у різноманітних мовленнєвих ситуаціях. Так, наприклад, вживання синонімів вчений пов'язує в першу чергу з ознакою правильності літературної мови, наголошуючи на тому, що “синонімами звуться слова близького значення, але які відрізняються певними відтінками. Наприклад, *милосердя* – це прощення провин, а *милість* –співчуття до людини в клопоті, *радість* – внутрішнє задоволення, *веселість* – зовнішнє, *сум* – від горя, *сучно* – від безділля...

Синоніми треба не тільки знати, але головне відчувати. Природному українцеві часто тільки чуття вказує, до якого слова вжити, пор., наприклад, значення слів *балакати* (неповажно, про що-небудь), *говорити* (про поточне життя, розповідати), *бесідувати* (про поважні чи святі справи). Кажемо: *налий молока*, але *насип борщу*; *дощ іде* (а не падає) і т. ін. Або такі слова ходження: *іти*, *швендяти*, *плентатись*, *чимчикувати* і т. ін., - такі слова треба вміти вжити кожне якраз на своєму місці”[3:25].

Але таку роботу слід проводити у процесі вивчення усіх розділів шкільного курсу мови, зокрема при вивченні частин мови.

Такі погляди І. Огієнка знаходять продовження у сучасній лінгводидактиці: основою сучасного функціонально-комунікативного підходу до вивчення мовних явищ і є теоретичне обґрунтування І.Огієнком основ взаємозв'язного вивчення різних сторін мови, а також вивчення мови в нерозривному зв'язку з умінням висловлювати думку; його практичні рекомендації щодо вивчення української мови всіма верствами населення не втрачають своєї актуальності й сьогодні.

Вивчення творчої спадщини видатних діячів освіти і культури минулого з метою використання їх доробку у практиці роботи сучасної школи особливої актуальності набуває сьогодні, коли здійснюється реформування змісту освіти, зокрема зростає роль національного компонента.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гривнак О.С. Лінгводидактичні ідеї Івана Огієнка: Автореф. дис...канд. пед. наук. – Київ, 1999. –21 с.
2. Огієнко І. Історія української літературної мови. – К.: Либідь, 1995. – 296 с.
3. . Огієнко І. Українська культура : Коротка історія культурного життя українського народу. – К.: Фірма “Довіра”, 1992. – 141 с.

4. Паламар Л.М. Функціонально-комунікативний принцип формування мовної особистості: Автореф. дис....д-ра пед. наук. – К., 1997. – 45 с.

5. Тимошик М. “Смирений богомолець за кращу долю українського народу”: Маловідомі сторінки життя й діяльності Івана Огієнка // Огієнко І. Історія української літературної мови. – К.: Либідь, 1995. – С. 7 – 47.

Янчук Н.В. Функціонально-коммуникативный подход к изучению украинского языка.

В статье рассматривается проблема функционально-коммуникативного подхода к изучению украинского языка в контексте лингводидактических взглядов И. Огиенко.

Janchuk N.V. Functional-Communicative Approach to Learning of the Ukrainian Language.

This article is about the problem of functional-communicative approach to learning of the Ukrainian language in the context of linguodidactical views of I. Ogijenko.